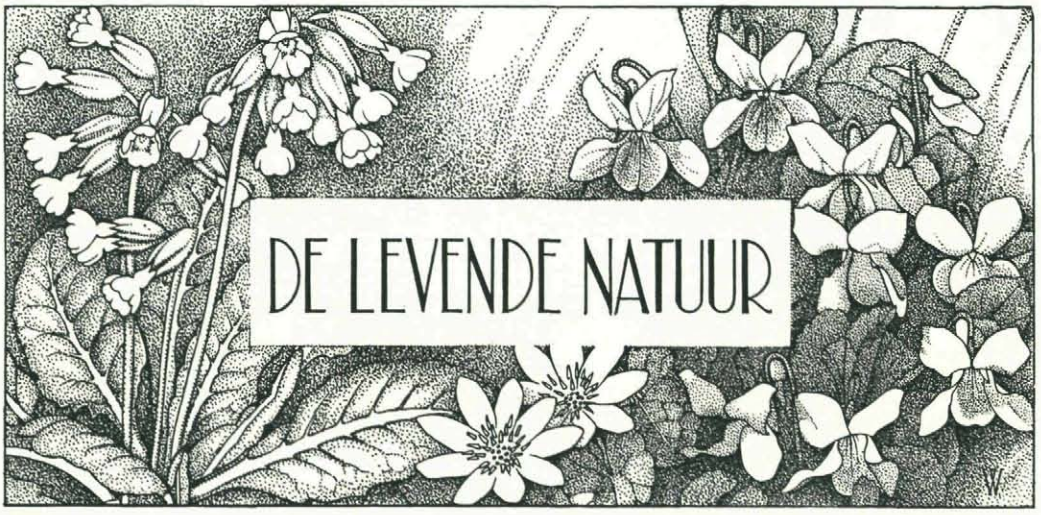
De Levende Natuur 79 (12):257-261 (1976)

DECEMBER 1976 JAARGANG 79, AFL. 12

NEDERLANDS TIJDSCHRIFT VOOR VELDBIOLOGIE

OPGERICHT DOOR E. HEIMANS, J. JASPERS Jr EN JAC. P. THIJSSE

Grauwe ganzen als broedvogels in Nederland

T. LEBRET

Zes jaar geleden schreef ik over het bovenstaande onderwerp, maar toen stond er nog een vraagteken bij. Dat vraagteken kan nu wel definitief vervallen. Voorjaar 1976 had ik gelegenheid om de Grauwe ganzen op een Nederlandse broedplaats een aantal malen van nabij te bekijken. Het gebied ligt in Zeeuws-Vlaanderen en is een reservaat van de Stichting Het Zeeuwse Landschap. De Grauwe ganzen in dit reservaat zijn van tamme kom-af. Maar het is een spontane vestiging, met name een dochter-kolonie van de Zwin-populatie. Dat maakt dat deze ganzen redelijk goed kunnen worden waargenomen, ook in de tijd dat ze jongen hebben. Zij zijn in dit reservaat even weinig schuw als de Kieviten, Kluten en Bergeenden. Zij kunnen vanuit de auto uitstekend worden geobserveerd, als je niet pal naast de vogels stopt, maar een behoorlijke afstand bewaart.

De eerste jongen werden in 1976 gezien op 2 april. Er waren in dat jaar 7 of 8 paren met jongen. Het aantal jongen per familie is door de vele adopties niet op te geven. Er werden 4 of 5 adoptie-gevallen waargenomen. In maart toen er nog geen jongen waren, wisselden de ganzen het grazen telkens af met het graven naar knollen van Zeebies *(Scirpus maritimus)* (fig. 1). Families met jongen graasden echter uitsluitend in het grasland langs het water (fig. 2).

De ganzen zijn als ze jongen hebben, bijzonder waakzaam. De alarmroep van een Kievit deed de ouders steeds extra waakzaam rondkijken. Eenmaal was ik hier zelf de „dupe" van. Toen ik 's morgens vroeg met de auto

De Levende Natuur 79 (12):257-261 (1976)

Fig. 1. *Grauwe ganzen gravend naar knollen van Zeebies. 29 maart 1976.*

bij het gebied kwam, liep daar een jonge Kievit op de rijbaan. De oude Kievit vond dit een reden om fel alarmerend boven het jong te vliegen om het zo van de weg af te krijgen. De ganzenfamilies, die een vijftig meter op de kreekoever liepen, reageerden prompt op het geroep van deze Kievit en gingen en masse te water, zwommen de kreek over en verdwenen in het riet.

Ook de alarmgeluiden van de Kluut hadden een dergelijk effect. Nu hebben Kluten twee verschillende alarmroepen. De gewone klinkt als een snel herhaald, driftig „kluut-kluut-kluut . . . ." enz. Deze roep wordt gebruikt voor gewoon alarm, bijvoorbeeld als er een mens nadert. Voor Zilvermeeuwen hebben de Kluten echter een speciale alarmroep, die klinkt als „krieuw". Ook bij de nadering van andere grote vogels, zoals Blauwe reigers, wordt deze speciale roep gebruikt. Opvallend was nu, dat Grauwe ganzen met jongen als zij de „krieuw"-roep van de Kluut hoorden, veel meer gealarmeerd waren dan bij de gewone alarmroep. Zij weten kennelijk, dat dit een gevaar betekent, dat hun direct aangaat: grote meeuwen, zoals Zilvers en Mantelmeeuwen vormen een reeel gevaar voor jonge ganzen en een Blauwe reiger in de lucht lijkt genoeg op een arend om zelfs volwassen ganzen op de vlucht te doen slaan.

Niet altijd waren de Kieviten voor de Grauwe ganzen het soort buren, „waar je nog eens wat aan hebt". Zij hadden er soms ook vervelende dingen mee. Zo rende een ganzenfamilie op 16 april verschrikt naar de waterkant toen een Kievit ♂ bij het begin van zijn baltsvlucht in de fase waarin hij

met sterk verlangzaamde wiekslag laag over de grond vliegt, de zogenaamde „zwoegvlucht", toevallig in de richting van die ganzen vloog. Weer een bewijs dat ganzen geen relatieve grootte zien. Zij nemen een „vogel met een langzame wiekslag, die laag over de grond op hen afkomt" waar en aarzelen geen moment om de vlucht te nemen. Vergelijk het wantrouwen waarmee Kolganzen op een biddend omlaag komende Veldleeuwerik zekeren.

Ook de laatste fase van de baltsvlucht van een Kievit kan tot narigheid leiden: op 19 april zag ik een Kievit ♂ de bekende buiteling omlaag uitvoeren, juist op een ganzenfamilie. Beide ouders — op de jongen heb ik niet kunnen letten — doken bliksemsnel in elkaar en de gent zag zelfs nog kans onmiddellijk daarna een felle pikbeweging achter de Kievit aan te maken, hoewel die al lang buiten zijn bereik was. Op 5 juni was er een Kievit ♂, die keer op keer een ganzenfamilie aanviel, als die rustig grazend op zijn jongen afkwam (fig. 3). Een half uur later deed hij dat zelfs als de familie zich niet verplaatste en zat te slapen of te pluimen. Misschien kwam het jong te dicht bij de ganzen; die moesten dus maar weg gaan. Maar dat deden zij niet en na drie aanvallen gaf de Kievit het op. Wel bleef hij hoog opgericht in de directe omgeving van de ganzen staan.

Niet erg tactisch was het optreden van een Waterhoentje, dat zat te broeden in een geisoleerde biezenpol aan de oever. Toen een familie ganzen daar de oever opkwam, bleef het Waterhoen zitten om bij het passeren van het laatste jong, dat wat achteraan

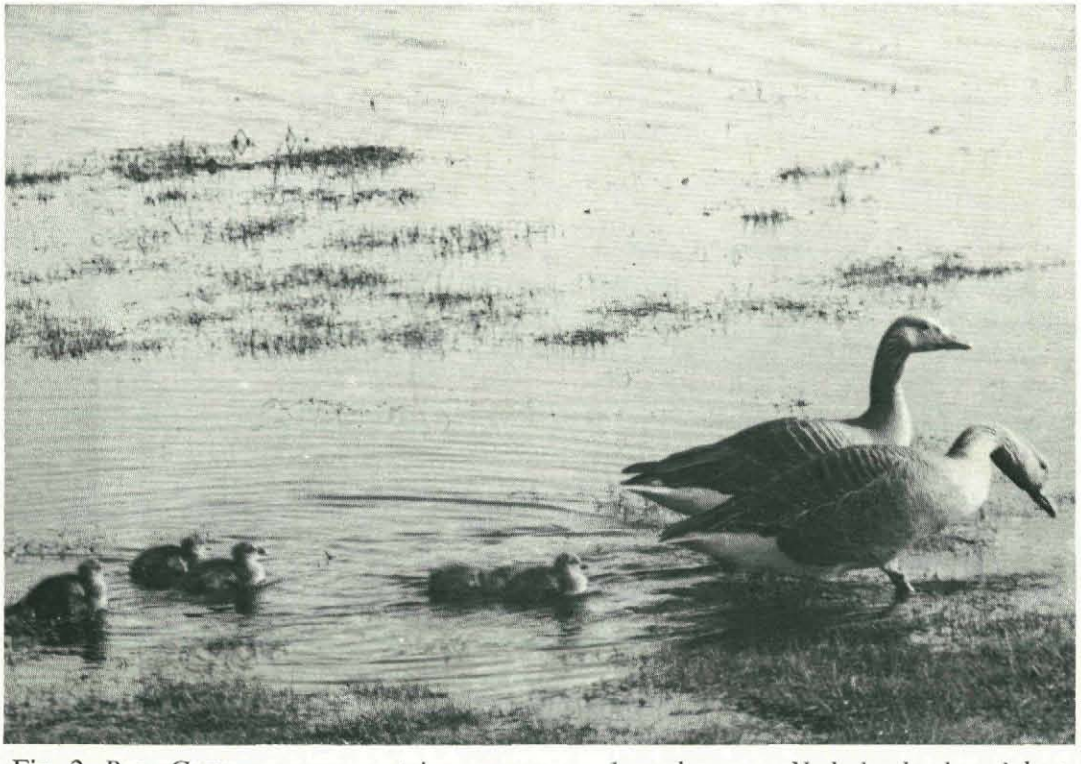

Fig. 2. *Paar Grauwe ganzen met jongen van ca. 1 week op een Nederlandse broedplaats. April 1976.*

De Levende Natuur 79 (12):257-261 (1976)

kwam, dit beestje met een felle aanval in het water terug te jagen. Dit kwam onze vogel te staan op een tegenaanval van een der oude ganzen waar hij niet van terug had.

In 1970 heb ik beklemtoond, dat de Grauwe ganzen een zeer belangrijke rol vervullen in het oecosysteem en dat hun aanwezigheid daarin niet gemist kan worden. Doordat zij als primaire consumenten een niet onaanzienlijk deel van de primaire produktie, dus van de plantengroei, voor hun rekening nemen, helpen zij voorkomen, dat de successie een zodanige wending neemt, dat die tot een voor de natuurbeheerder onoplosbaar probleem wordt. Elders hoop ik daarop nader in te gaan.

Er blijkt op de Zeeuws-Vlaamse broedplaats nog een tweede positieve kant te zitten aan de aanwezigheid van Grauwe ganzen, die niet schuwer zijn dan de andere vogels. De doorsnee-wandelaar krijgt nu voor het eerst kans om vertegenwoordigers van deze anders zo schuwe groep eens te bekijken onder „normale" omstandigheden, dat wil zeggen onder soortgelijke omstandigheden als waaronder zij de meeste andere vogelsoorten ook kunnen waarnemen. Dit maakt dat de wilde ganzen ineens veel meer belangstelling en ook sympathie krijgen. „Bekend maakt bemind" is al zo vaak het sleutelwoord voor de natuurbeschermers gebleken. Speciaal de popularisatie van het waterwild *met* de natte biotopen, zoals dat is gedaan door Peter Scott en de Wildfowl Trust, blijkt een onmisbaar instrument voor de bescherming van deze gebieden.

Fig. 3. *Kievit ♂ valt familie Grauwe ganzen aan. 5 juni 1976.*

De Levende Natuur 79 (12):257-261 (1976)

Summary.

Observations of Grey Lag Geese — Anser anser — on a breeding marsh in Zeeuws-Vlaanderen, the Netherlands, are described. The birds are spontaneous settlers from a nearby feral population and therefore are rather tame. They can be observed easily by the public. This leads to a popularisation of the wild geese in general and a better understanding for the necessity of the protection of the wetlands.

Het essenhakhout van Oud Kolland

ROB LICHTHART en HARM PIEK

In het oostelijk deel van het Kromme-Rijngebied ligt in de gemeente Amerongen het natuurmonument Oud Kolland, sinds 1971 eigendom van de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten. Het Kromme-Rijngebied is vanouds bekend om de uitgestrekte oppervlakte essenhakhout. Deze, zowel in cultuurhistorisch als in natuurwetenschappelijk opzicht van betekenis zijnde oude vorm van grondgebruik dreigt echter te verdwijnen gezien de grote financiële offers die het voortzetten van een hakhoutbeheer met zich brengt. Het karakteristieke milieu, behorend bij het beheer van essenhakhout zal in de toekomst ongetwijfeld vrijwel alleen nog in beschermde natuurgebieden aanwezig zijn.

Het natuurmonument bestaat uit een tweetal complexen hakhout en een hoogstamboomgaard met een gezamenlijke oppervlakte van ca. 15 ha. Het vormt in wezen een uitloper van het slagenlandschap dat zich aan weerszijden van de Langbroeker Wetering uitstrekt. Het landschap wordt vooral gekenmerkt door kleinschaligheid, waarin als landschapsvormende elementen voorkomen percelen essenhakhout, opgaande eikenbossen, wilgengrienden, enkele nog overgebleven hoogstamboomgaarden alsmede knotwilgen langs de slootkanten. Oud Kolland is niet voor het publiek opengesteld: er lopen bovendien geen wegen of paden door het terrein. Vanaf de Rijndijk is echter een goed overzicht van het reservaat te verkrijgen.

In het essenhakhout worden fraaie oude essestobben gevonden waarop zeldzame en soortenrijke epifytenvegetaties groeien. De bodemvegetatie van het essenhakhout is kenmerkend voor het relatief sterk dynamische milieu van dergelijke hakhoutopstanden. Deze is dan ook voor een belangrijk deel samengesteld uit plantesoorten die groeien op kapvlakten van bossen op voedselrijke bodem en in ruderale zoomvegetaties. Plaatselijk wordt bovendien struweelontwikkeling waargenomen.

Het hakhout heeft, mede gezien de ligging temidden van graslanden, in faunistisch opzicht betekenis als broedgebied voor bosvogels en tevens als rustgebied voor zoogdieren.

Aan de zuidoostzijde van het bezit bevindt zich een oude hoogstamboomgaard, die vooral in landschappelijk en cultuurhistorisch opzicht van belang is, aangezien ook in dit gedeelte van ons land de hoogstamboomgaard meer en meer plaats moet maken voor de laagstamboomgaard. Zowel de boomgaard als de rondom het bezit aanwezige knotwilgen zijn van belang als broedbiotoop voor o.a. de Steenuil. In het onderstaande zal echter voornamelijk aandacht worden geschonken aan het hakhoutgedeelte.